

Рецензенти:

Бабкін В.Д. — доктор юридичних наук, професор,
академік Української академії політичних наук;
Кресіна І.О. — доктор політичних наук.

Р 51 **Ю.І.Римаренко, Л.Є.Шкляр, С.Ю.Римаренко.**

Етнодержавознавство. Теоретико-методологічні засади. —
К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. —
2001. — 264 с.

ISBN 966-02-1977-6

Викладено теоретико-методологічні та концептуальні засади етнодержавознавства як нового наукового напрямку та навчальної дисципліни, його термінологічно-понятійний інструментарій.

Підручник зорієнтований на певні вимоги до знань та вмінь, містить контрольні запитання та завдання, списки рекомендованої літератури.

Розрахований на професорсько-викладацький склад гуманітарних вузів, аспірантів, студентів, практичних працівників, усіх, хто цікавиться проблемами національно-державного будівництва.

ББК 63.3 (4УКР)я2

ISBN 966-02-1977-6

© Ю.І.Римаренко,
Л.Є.Шкляр,
С.Ю.Римаренко, 2001

ЗМІСТ

Вступ	7
Розділ I Що таке етнодержавознавча парадигма?	14
ТЕОРЕТИЧНІ ПІДСТАВИ ЕТНОДЕРЖАВО- ЗНАВСТВА Предмет етнодержавознавства	23
Структура етнодержавознавства	25
Методологія та методи етнодержавознавства	27
Понятійно-категорійна система етнодержавознавства	36
Етнодержавознавство у системі етнології	40
<i>Контрольні запитання та завдання</i>	44
Література	45
Розділ II Поняття етнополітичного організму	46
ЕТНОДЕРЖАВОЗНАВСТВО У СВІТЛІ ТЕОРІЇ САМООРГАНІЗАЦІЇ Самоорганізація як принцип	48
Рівні, типи і моделі етносамоорганізації	52
Держава як спосіб етносамоорганізації	56
<i>Контрольні запитання та завдання</i>	60
Література	60
Розділ III Природа і сутність національної ідеї	62
НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ — КОНЦЕПТУАЛЬНЕ ЯДРО ЕТНОДЕРЖАВОЗНАВСТВА Українська ідея і українська етнополітика	64
Національна ідея: «pro» і «contra»	69
Три аспекти національної ідеї	71
Технократична модель національної ідеї	84
<i>Контрольні запитання та завдання</i>	89
Література	89

Розділ IV	Сутність цивілізаційного підходу	91
ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ	Політичні типи націй і народів	92
АСПЕКТ	«Історичні» та «неісторичні» нації	
ЕТНОДЕРЖАВОЗНАВСТВА	у вітчизняній політології	94
	«Пасіонарні» етноси	98
	Народи «державні» і «бездержавні»	100
	Поняття «титульна нація»	104
	Феномен «розколотої нації»	106
	<i>Контрольні запитання та завдання</i>	109
	<i>Література</i>	109

Розділ V	«Право націй на самовизначення»:	
ДОКТРИНА	доктрина і практика	112
«ПРАВА НАЦІЙ НА	Форми і рівні самовизначення	115
САМОВИЗНАЧЕННЯ»:	Принцип територіальної цілісності держави ..	119
ЕТНОДЕРЖАВОЗНАВЧИЙ	Поняття «колективні права»	122
ПІДХІД	Доктрина прав людини	124
	<i>Контрольні запитання та завдання</i>	126
	<i>Література</i>	127

Розділ VI	Система прав етнопонаціональних меншин	128
ЕТНОДЕРЖАВОЗНАВСТВО	Правові гарантії корінних народів	133
ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ	Законодавство України щодо	
РОЗВИТКУ ЕТНІЧНИХ	етнопонаціональних меншин та	
МЕНШИН І КОРИННИХ	корінних народів	134
НАРОДІВ	<i>Контрольні запитання та завдання</i>	139
	<i>Література</i>	139

Розділ VII	Суверенітет та його ознаки	141
СУВЕРЕННІСТЬ ОСОБИ,	Самовизначення людини	144
НАЦІЇ (НАРОДУ)	Самовизначення держави,	
ТА ДЕРЖАВИ	національна держава	145
	Незалежність та самостійність держави	147
	Легітимація та легітимність,	
	етнополітична легітимність	153
	Національне державотворення як процес	157
	Суверенітет особи, громадянина	162
	Національне самовизначення та	
	територіальна цілісність	162
	Квасіетатизм (фетишизація влади)	165
	Національний суверенітет як результат	

	і мета національного самовизначення	166
	Етнічний ренесанс та культура суверенізації ..	173
	<i>Контрольні запитання та завдання</i>	180
	<i>Література</i>	180

Розділ VIII	Українська нація як відкрита	
УКРАЇНЬКА	поліетнічна спільнота	183
ПОЛІТИЧНА НАЦІЯ:	«Українська політична нація»	
МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ?	як теоретичний конструкт	186
	«Українська політична нація»:	
	аргументи контра	188
	«Народ України» у його концептуальному	
	розумінні	197
	Український народ і пропаганда	
	зближення національностей	203
	Нація і держава: глибинний взаємозв'язок,	
	проблеми інтеграції суспільства	208
	<i>Контрольні запитання та завдання</i>	211
	<i>Література</i>	211

Розділ IX	Національний поступ у конституційному	
СУВЕРЕНІТЕТ	«полі»	212
ЯК ОСНОВА	Етнопонаціональний чинник	
НАЦІОНАЛЬНОГО	державотворення	214
ТА ПОЛІТИЧНОГО	Народний, національний та державний	
САМОВИЗНАЧЕННЯ	суверенітети: співвідношення, пріоритети	216
	Самовизначення нації як об'єктивний	
	процес	219
	Політичне самовизначення етносів	224
	<i>Контрольні запитання та завдання</i>	225
	<i>Література</i>	225

Розділ X	Вектори розвитку в багатонаціональних	
САМОВИЗНАЧЕННЯ:	суспільствах	227
СУВЕРЕНІТЕТ,	Право нації на самовизначення:	
ІНТЕГРАЦІЯ	дефініція та практичне застосування	228
ЧИ СЕЦЕСІЯ?	Самовизначення як прояв деколонізації	230
	Колізії в інтерпретації принципу	
	самовизначення	230
	Самовизначення в умовах нового	
	світового порядку	232

Сепаратистські тенденції як прояв конфліктогенності	233
<i>Контрольні запитання та завдання</i>	236
Література	237

ВИСНОВКИ Національно-етнічна складова самовизначення особи та держави	238
Самовизначення особи, нації та держави	239
Самовизначення особистості: закономірності	240
Самоідентифікація особи та універсальність прав людини	241
Міжетнічні та міжобщинні відносини у контексті прав людини	243
Етнонаціональна складова самовизначення. Національно-культурне самовизначення	245
Суверенітет як система взаємодіючих принципів	251
Етнонаціотворення як гарантія самовизначення особи	254
Культура самовизначення. Сутність, перспективи утвердження	255

Суспільна рефлексія щодо змін у посттоталітарній Україні безпосередньо торкається передусім історичного перелому, сутність якого полягає в переході від одного якісного стану до іншого: від монополії однієї форми власності до багатоукладності; від суспільних зв'язків, заснованих на тоталітаризмі та принципах авторитарної держави, — до моделі, що ґрунтується на новій, цивілізаційній парадигмі суспільного розвитку.

У спеціальній доповіді Науково-дослідного інституту соціального розвитку при ООН «Тривоги миру» (1995 р.) зазначається, що катаклізми, які є викликом людству на рубежі другого та третього тисячоліть, радикально змінюють політико-економічну реальність, масштаби та характер соціальних проблем і потребують вироблення нових критеріїв розвитку, здійснення нової соціальної політики в умовах розмивання традиційних особистісних і суспільних цінностей.

Цей висновок підтверджує: ми є свідками безпрецедентних суспільних та геополітичних трансформацій. Водночас в умовах колективного цивілізаційного стресу нового дихання набувають свобода самоорганізації, самообілізації та самоуправління, з'являються можливості побудувати громадянське, демократичне суспільство. Створення нових незалежних держав на пострадянському геополітичному просторі активізувало та певною мірою драматизувало національні витоки. В суспільному житті дедалі активніше постають етнонаціональний чинник, проблеми конфліктуючої етнічності.

Річ у тім, що вироблені свого часу схеми й моделі державності нині втратили свою актуальність. Сьогодні нагальною є потреба